Цана асобнага нумару 300.000 м.

Сын Беларуса

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12, п. 6. (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Выходзіць тры разы у тыдзень.
Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 3.600000 м.
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 400.000 мк., сярод тэксту 300.000 м. і на 4 стр. 250.000 м., за радок пэтыту у 1 шп.

№ 9. Вільня, Панядзелак, 30-га чэрвеня 1924 г. Год I.

Чародны крок.

Розныя бываюць у розных людзей настроі, хаця і выкліканыя аднэй прычынай.

Гэтак, пад той час, як уся Заходняя Беларусь выяўляла сваю вялізарную радасьць з прычыны пашырэньня межаў Беларускае Сацыялістычнае Радавае Рэспублікі,—група ковенскіх беларусаў, згуртаваная каля „Крывіча“, на страніцах гэтае часопісі „разьдзірала шаты свае“, бачучы ў акце ачывістае важнасьці для беларускага дзяржаўнага і культурна-нацыянальнага будаўніцтва толькі . . . „новы падзел Беларусі“.

„Знает кошка, чьё сало с'ела“, можна бы сказаць аб гэных дзеячах, якія толькі і здольны былі дагледзіць у тым вялікім акце „падзел“: бо-ж пару гадоў таму назад іменна самі яны „дзялілі“ Беларусь (на шчасьце, толькі на паперы!), „падараваўшы“ Літве Віленшчыну і Горадзеншчыну....

Аднак, ня гледзячы на аднабокасьць падыходу „Крывіча“ да выпадкаў на Усходзе, нельга моўчкі прайсьці міма надрукаванае ў № 1 (7) гэтага журналу стацьці В. Л-скага пад загалоўкам „Новы падзел Беларусі“. Той факт, што, як аблічае „Крывіч“, Маскоўшчына „анэктавала“ каля 75.000 кв. вёрст беларускае тэрыторыі з 3 з лішкам міліёнамі душ насяленьня, якія не далучаны йшчэ да Радавае Беларусі,—запраўды, зьяўляецца для Беларускае Сацыялістычнае Радавае Рэспублікі вельмі шкодным. І мы пастараемся высьсніць, у чым тут справа.

Вось-жа кожная краіна, залежная, ці незалежная, зусім натуральна і справядліва імкнецца да *гаспадарчае самавыстарчальнасьці* ў сваіх межах, прынамся хаця бы ў адносінах да прадметаў першае патрэбы. Кожны край стараецца так наладзіць сваю эканамічную гаспадарку, каб мець свой хлеб і галоўныя фабрыкаты, без якіх абсалютна нельга абыйсьціся ў штодзенным жыцьці. І затым-то Беларусь яшчэ ў даваенныя часы, маючы даволі хлеба, старалася разьвіваць у сябе *прамысловасьць*.

Каб зразумець, якое значэньне наагул мае прамысловасьць для кожнага краю, скажам, што збору хлеба няма магчымасьці павялічываць у такой меры, як-бы мы хацелі: ён залежыць перш за ўсё ад абшару зямлі і на тым самым прасторы можа павялічывацца вельмі нязначна, хоць-бы нет ведама якія кошты былі зроблены дзеля падняцьця ўраджаю. Затое прамысловасьць можа разьвівацца, паскольку няма пабочных перашкод (канкурэнцыя суседзяў!), неабмяжована, можа лёгка павялічыцца ў два, тры, дзесяць разоў,—а гэта ізноў дае магчымасьць ператвараць у цэннасьці (тавары) нявычарпаны запас працы людзкой. І для Беларусі, дзе лічба насяленьня ўзрастае шмат шыбчэй, чым у Заходняй Эўропе (на 1.000 душ насяленьня прыбывае ў год 20 душ), разьвіцьцё прамысловасьці толькі і можа пракарміць на месцы штогодны прыбытак насяленьня.

Як-жа выглядае беларуская прамысловасьць?

Паводле даваенных даных, наша прамысловасьць была йшчэ толькі „ў пялёнках“. Але ўжо тады выявілася адна цікавая рыса ў разьвіцьці яе: прамысловасьць, ня зьвязаная беспасярэдня з сельскай гаспадаркай, найвышэй разьвіта была ў *Заходняй Беларусі* (Беласточчына, Горадзеншчына, Віленшчына); ідучы на Усход, яна ўсё паніжаецца (у Меншчыне ўжо шмат слабей); зусім нізка стаяла ў Віцебшчыне і Магілёўшчыне, ды йзноў узмацоўвалася *на крайніх усходніх узьмежжах* (Гомель, Бранск, Клінцы і інш.). І толькі тыя галіны прамысловае вытворчасьці, якія зьвязаны з хлебаробствам (вінакурні, мліны, фабрыкі дрожджаў, крахмалю, патакі і інш.), разьмешчаны былі па краю больш раўнамерна.

Вось жменя цыфр з перадваеннае статыстыкі (1906—7 г. г.), якія пацьвярджаюць вышэй сказанае:

Горадзеншчына. Лічба фабрык — 3,733 з 22.000 работнікаў і прадукцыяй на 23.600.000 руб. (золатам) у год. Галоўны прамысловы цэнтр—Беласток: у 1907 г. тут былі 334 фабрыкі з 6.000 раб. і вытворчасьцяй на $4^1/_2$ міліона руб., у тым ліку: ткальняў 175 з вытворчасьцяй на 374.000 руб., прадзільняў — 51 з вытворчасьцяй на 860.000 руб., фабрык сукна—18 з вытворчасьцяй на 670.000 руб. Апрача Беластоку, важнейшымі цэнтрамі прамысловасьці былі Крынкі з іх гарбарнямі і Берасьце з 78 фабрыкамі, 600 работнікаў і гадавой вытворчасьцяй на 360.000 руб.

Віленшчына. Лічба фабрык — 1,846 з 13.000 работнікаў і гадавой вытворчасьцяй на 17,335,000 руб. золатам. Галоўныя прамысловыя цэнтры — Вільня, Нова-Вілейск, Смаргоні.

Меншчына. У 1906 г. было ўсяго 464 фабрыкі з 10.000 работнікаў і прадукцыяй на 31.000.000 руб. золатам. Галоўныя цэнтры: Менск (45 фабрык), Пінск (21) і Бабруйск (20).

Віцебшчына. Галоўныя цэнтры прамысловасьці—Дзьвінск (на ўзьмежку з Латвіяй) і Віцебск. Лічба работнікаў—6.000, гадавая вытворчасьць—каля 7.000.000 руб. золатам.

Магілёўшчына. Яшчэ слабей за Віцебшчыну. Галоўны прамысловы цэнтр—Гомель.

Гэтак *Цантральная Беларусь*, якая зыходзіцца з межамі цяперашняе Беларускае Сацыялістычнае Радавае Рэспублікі, *блізу зусім ня мае сваей прамысловасьці:* Заходняя Беларусь (з Беластокам, Берасьцем, Крынкамі, Вільняй, Нова-Вілейскам, Смаргонямі) належыць да Польшчы, Паўночная (з Дзьвінскам)—да Латвіі, а крайнія *усходнія узьмежжкі* з такімі прамысловымі цэнтрамі, як Бранск і Клінцы, а таксама *Гомельскі павет* „анэктаваны“ вялікарусамі....

Такім парадкам *эканамічнае палажэньне* Беларускае Сацыялістычнае Радавае Рэспублікі ў сучасных яе межах прадстаўляецца *вельмі сумна.* І Менск, які ўжо зрабіў першы крок на дарозе *зьбіраньня Беларусі*, павінен паважна задумацца над гэтым і, загаспадарыўшыся на новадалучаных усходніх абшарах, сягнуць далей, — у першы чарод па Гомель, Бранск, Клінцы і рэшту усходніх акраін, прырэзаных да саюзнае і братняе Расейскае Сацыялістычнае Радавае Рэспублікі.

Інтэрпэляцыі Беларускага Пасольскага Клюбу.

ІНТЕРПЭЛЯЦЫЯ

паслоў з Беларускага Клюбу да п. Старшыні Рады Міністраў у справе невыпаўненьня ўрадам пастановы Соймавае Камісіі дзеля разгляду надужыцьцяў на „Крэсах“ у справе адбудовы разбуранае праваслаўнае царквы ў Новым Дварэ, Сакольскага пав.

21 верасьня 1921 году ў Новым Дварэ, Сакольскага пав., была адабрана ў праваслаўных царква. Зроблена гэта такім спосабам, каторы гвалціў і абражаў рэлігійнае пачуцьцё верных, а іменна:

У сьвята Нарадзін Найсьвяцейшае Дзевы Марыі, у часе сьвятое імшы, у царкву ўварваўся Аляксандар Бацьковскі, паліцыянт з тутэйшага пастэрунку, у шапцы на галаве і з вінтоўкай на плячы і голасна зажадаў спыненьня адправы і выхаду ўсіх з царквы, бо ён павінен зачыніць яе.

Ня гледзячы на просьбы верных не перашкаджаць ім маліцца, паліцыянт цьвёрда дамагаўся выпаўненьня ягонага загаду, і, калі ўсе выйшлі, царква была зачынена.

З увагі на тое, што да найбліжэйшае царквы ад Новага Двара колькінаццаць кілямэтраў, тутэйшае праваслаўнае насяленьне дамагалася адкрыцьця незаконна зачыненае царквы, падаючы адпаведныя жалабы вышэйшай уладзе. Каб зрабіць немагчымым эвэнтуальны зварот царквы праваслаўным, яна была разбурана.

З прычыны такога беззаконьня мясцовае адміністрацыйнае ўлады Соймавая Камісія дзеля разгляду надужыцьцяў на „Крэсах“ прымушана была паехаць на месца дзеля высьненьня справы. Соймавая Камісія ўстанавіла, што мясцовая ўлада сваім пастунаньнем пераступіла свае кампэтэнцыі, учыніла надужыцьце над праваслаўнай люднасьцяй і зусім бясправўна пазволіла разбурыць царкву,—і дзеля гэтага прыняла адпаведную рэзалюцыю, заклікаючы ўрад да адбудаваньня на кошт скарбу незаконна разбуранае праваслаўнае царквы ў Новым Дварэ.

Ад дня прыняцьця гэтае рэзалюцыі мінуў ужо год, але справа адбудовы царквы стаіць яшчэ на месцы.

Дзеля вышэйшага ніжэйпадпісаныя пытаюцца ў п. Старшыні Рады Міністраў: 1) чаму ўрад дагэтуль ня выпаўніў рэзалюцыі Соймавае Камісіі ў справе адбудовы царквы ў Новым Дварэ? 2) Ці ўрад маніцца приступіць да адбудовы разбуранае царквы?

Варшава, 20 чэрвеня 1924 г.

ІНТЭРПЭЛЯЦЫЯ

паслоў з Беларускага Клюбу да пана Міністра Працы і Грамадзкае Апекі і да пана Міністра Ўнутраных Спраў—у справе **бязпраўнага недапушчэньня Старостай у Нясьвіжы зьбіраньня ахвяр на галодных беларускіх дзяцей—сірот.**

Самавольнае гаспадараньне адміністрацыйнае ўлады на Беларускіх Землях пераступае ўсе граніцы справядлівасьці і няраз даходзіць ня толькі да гвалтаваньня правоў тутэйшае людмасьці, але і да выразна процігуманітарных учынкаў, не адпавядаючых годнасьці культурнага чалавека.

Беларускае Таварыства помачы ахвярам вайны ў Вільні, якое апякуецца прытулкам з сотняй дзяцей — пераважна сірот па ахвярах сусьветнае вайны, упаўнамочыла Пётру Гаўрыка, жыхара вёскі Зарэчча, Гарадзейскае гміны, Нясьвіскага пав., зьбіраць у павеце ахвяры на карысьць бедных дзяцей—сірот.

Упаўнамочаны Гаўрык зьвярнуўся да Старосты ў Нясьвіжы аб пазваленьне на зборку ахвяр на карысьць беларускага прытулку. Староства зажадала прадстаўленьня паўнамоцтва і просьбы Беларускага Т-ва пом. ахв. вайны. Калі ўсе фармальнасьці 23 лютага г. г. былі выпаўнены, дык Староста сказаў, што перашле пазваленьне праз гміну.

Цераз некалькі месяцаў Староста не пазволіў Гаўрыку зьбіраць ахвяры на галодных беларускіх дзяцей і сканфіскаваў паўнамоцтва, выданае Беларускім Таварыствам пом. ахв. вайны.

Дзеля вышэйшага ніжэйпадпісаныя пытаюцца ў п.п. Міністраў: 1) На якой падставе нясьвіскі Староста забараніў Белар. Т-ву пом. ахв. вайны зьбіраць ахвяры на галодных дзяцей-сірот? 2) Ці маняцца яны ўраз-жа загадаць Старосьце ў Нясьвіжы даць усялякую дапамогу і аблягчыць справу зьбіраньня Гаўрыкам ахвяр для беларускага прытулку?

Варшава, 27 чэрвеня 1924 г.

Разлом у Соймавым Клюбе польскае партыі „Wyzwolenie“.

Ужо аддаўна, амаль не з пачатку працы ў цяперашнім Варшаўскім Сойме, адчувалася пэўная розьніца ў паглядах паміж wyzwoleńcami з Конгрэсовай Польшчы і некаторымі вызваленцамі з нашых беларускіх земляў. Розьніца гэта палягала на тым, што сябры партыі „Wyzwolenie“, але па нацыянальнасьці беларусы, як Шакун, Балін, Шапель і Галавач, адчувалі драму з тае прычыны, што апынуліся яны ў партыі польскай, якой ня так блізка да сэрца нашае беларускае сацыяльнае і нацыянальнае гора. Чулі яны сябе чужымі ў гэтай польскай партыі, але трымаліся чамусь-ці ўсё-ж такі там, складаючы левае крыло „Wyzwolenia“.

Прадстаўляюць яны ў „Wyzwoleniu“ невялікую групу, якая ня мела ды і ня можа мець жаднага ўплыву на ўсю партыю, якая складаецца амаль ня выключна з палякоў. Як ні чужой лічылі памянёныя дэпутаты для сябе польскую партыю „Wyzwolenie“, аднак не хватала ў іх грамадзкай мужнасьці, каб раз назаўсёды парваць з чужой для іх польскай партыяй, выйсьці з яе і далучыцца да Беларускага Пасольскага Клюбу, які ставіць свае адносіны да польскае палітыкі на беларускіх землях зусім ясна і адкрыта. І заставаліся беларусы Шакун, Балін, Шапель і Галавач у „Wyzwoleniu“, зьяўляючыся там чуць не другаразраднымі дэпутатамі ў Соймавым Клюбе. Зносілі яны гэткае свае палажэньне, ў працягу амаль не $1^1/_2$ года. Праўда, прарываўся ў іх пратэст беларускай душы, праяўляўся свой краёвы народны патрыятызм, але заглушаўся ён большасьцю сяброў партыі—палякоў, на чале якіх стаіць Тугут.

Але вось, ў палавіне чэрвеня г. г. здарыўся выпадак, які ясна паказаў, як адносяцца палякі ў „Wyzwoleniu“ да Баліна і яго таварышоў. І факт гэты стаўся вядомым усім, бо адбыўся у залі паседжаньняў Сойму, а не ў памешканьні клюбу „Wyzwolenie“, адкуль падобныя факты, хоць калі яны там і адбываліся, то ня бачылі сьвету. Цяпержа ўсё гэта выплыла на сьвет, і не вядома — ці ўхітрыцца Тугут і далей трымаць іх пры сабе.

У часе прамовы ў Сойме генарала Сікорскага, вайсковага міністра, у той час, як міністар зачапіў пытаньне аб асадніцтве на „Kresach Wschodnich“, з лаваў Беларускага і Украінскіх Пасольскіх Клюбаў паляцелі крыкі пратэсту проці асадніцтва. У гэты-ж момант—як вызваленцы ўсе маўчалі—раптам пачуўся праразьлівы выкрык Галавача па адрасу міністра аб асадніцтве на беларускіх землях. У адзін міг падскочыў да Галавача паляк-вызваленец палкоўнік Медзінскі і закрычаў: „Milcz, bydle, bo zast zelę!“ г. зн. „Маўчы, быдла, а то застрэлю“. Другі паляк-вызваленец М. Маліноўскі пачаў у гэты-ж час тузгаць за каўнер Баліна, які таксама крыкнуў нешта наконта асадніцтва.

Пасьля гэтага інцыдэнту адбылося бурлівае паседжаньне дэпутатаў клюбу „Wyzwolenie“. Можна было думаць, што пры наліччы прынцыповых разыходжаньняў Баліна і яго таварышоў з агульнай лініяй палітыкі „Wyzwolenia“ і пасьля тэй зьнявагі, якую дасталі яны ад палякоў-вызваленцаў, — яны выйдуць з „Wyzwolenia“. Цьвердзілі ўрэшці, гэта і самі абражаныя, бо адчулі яны добра, што прычынай гэткай зьнявагі было тое, што жывець яшчэ ў іх пачуцьцё беларускага патрыятызму,—і за гэта іх зьняважаюць ў польскай партыі.

Не бяромся мы прагракаваць, ці возьмець верх у абражаных пачуцьцё свайго гонару, любасьць да свайго народу, а значыць і выхад з „Wyzwolenia“, ці возьмець верх страх перад панамі Тугутам, Медзінскім і інш. і выгоды прыналежнасьці да польскае партыі. Жыцьцё пакажаць. У кожным разе можам сьмела зазначыць, што шчыліна паміж псыхолёгіяй і патрыятызмам беларуса і паляка ў „Wyzwoleniu“ ўсё павялічваецца, і той духовы разлом, які цяпер пануе ў „Wyzwoleniu“, можа давесьці да таго, што левая частка „Wyzwolenia“ пакінець гэтую партыю. Зусім магчымым зьяўляецца выхад з „Wyzwolenia“ да 15 асоб, з якіх частка (беларуская) можа далучыцца да Беларускага Пасольскага Клюбу, а рэшта (палякі) маюць зарганізаваць у Сойме клюб польскіх незалежных сацыялістаў. Ёсьць пэўныя погаласкі, што гэты разлом у „Wyzwoleniu“ адбудзецца цяпер, да канца працаў Сойму перад летнімі вакацыямі.

N.

Прароцтвы Зіноуева.

На пятым кангрэсе Камінтэрну ў Маскве Зіноўеў, напомніўшы прароцтвы 4 кангрэсу аб набліжэньні дэмакратычнае пацыфістскае эры ў Эўропе і магчымасьці пераходу ў Англіі ўлады да работніцкае партыі, а ў Францыі—левага блёку,—сказаў:

„Пятаму кангрэсу прыдзецца прарочыць, што *на зьмену гэтае эры прыйдзе эра рэакцыі і фашызму*“.

Зіноўеў глядзіць на левыя ўрады ў буржуазных гаспадарствах, як на саюзьнікаў буржуазіі—яе левае крыло, і заклікае да барацьбы з ухіленьнямі ўправа сярод некаторых партыяў Інтэрнацыяналу.

Палітычныя падзеі.

Яшчэ праекты камісіі „крэсавых экспэртаў“.

Камісія „крэсавых экспэртаў“, пакліканая, як ведама, асабіста п. Грабскім, паводле яго асабістага смаку і складаючаяся з п. Стан. Грабскага, лідэра эндэкаў, п. Тугута, лідэра вызваленцаў, і яшчэ двух „спэцыялістаў па Малапольшчы“, выпрацавала ўжо тры, ці нават чатыры праекты новых законаў для меншасьцяў.

Першы праект датычыць карыстаньня ўкраінскай і беларускай мовай (газэты няправільна падавалі аб расейскай і літоўскай) у адміністрацыі і самаўрадах; другі праект датычыць карыстаньня гэтымі мовамі ў судзе; трэці датычыць беларускай і ўкраінскай школы; чацьверты праект, вельмі голасна рэклямаваны афіцыяльным агенцтвам, (відаць, „на вываз“—за граніцу...), як прынцыповае вырашэньне справы обыватэльства на Ўсходніх Крэсах паводле Вэрсальскага Трактату, дае п.п. старостам права, калі яны хочуць і лічуць магчымым, даваць обыватэльства, пашыраючы трохі выпадкі, калі жыхары маюць права зьвярнуцца з адпаведным паданьнем.

Кажуць, быццам два першыя праекты ўжо зацьверджаны радай міністраў. Дзіўна аднак жа, як гэта п. Тугутт згадзіўся працаваць у цішы і пацёмках канцэлярыі мін. ўнутраных спраў, не патрэбаваўшы публікаваньня дыскусіяў камісіі. Паны пэпэзсаўцы аказаліся больш адпавядаючымі годнасьці народнага прадстаўніка і адмовіліся ад учасьця ў гэтай „камісіі пры п. Гюбнэры“. Бо-ж і для дзіцяці ясна, што новыя ўставы будуць выпаўняцца адміністрацыяй акурат таксама, як цяпер выпаўняецца ею польская канстытуцыя...

„Радыкальныя“ перамены ў адміністрацыі Усходніх Крэсаў.

Нарэшце п. Гюбнэр з п. Грабскім выпрацавалі плян „рэарганізацыі“ вышэйшай адміністрацыі на „Крэсах“.—Віленскі Округ будзе перайменаваны ў Віленскае ваяводзтва, а п. дэлегат у ваяводу... Пан ваявода Рачкевіч пераедзе ў новую рэзыдэнцыю Навагрудзкага ваяводзтва: у Слонім, а Палескае ваяводзтва астанецца ў Берасьці над Бугам.

Пакуль што, можа, і даволі?..

„Адстаўка“ міністра ўнутраных спраў.

Дзеяльнасьць Міністэрства Унутраных спраў і залежнай ад яго дзяржаўнай адміністрацыі і паліцыі, асабліва скандальная на „Крэсах“, — была добра асьветлена і ацэнена ў Сойме. У выніку дыскусіі міністар унутраных спраў Гюбнэр атрымаў пры галасаваньні бюджэту яго міністэрства вотум недаверыя Сойму.

Гэта было выражана тым, што была прынята большасьцю 1 голасу дэманстратыўная прапазіцыя, каб з бюджэту мін. унутр. спраў скінуць сто злотых са штатаў дзяржаўнай паліцыі.

Вынікі гэтага галасаваньня вітаны былі крыкамі: „у адстаўку, міністар!“.

П. Гюбнэр зразумеў канстытуцыйную форму выражэньня яму недаверыя і зараз-жа падаў прэм. Грабскаму прашэньне аб адстаўцы.

Але „аполітычны“ прэм'ер адказаў на гэтае прашэньне асабістым лістам да мін. Гюбнэра, у якім піша, што „даведаўшыся (ад каго?) аб характары галасаваньня нал бюджэтам мініст. унутр. спраў і паразумеўшыся з п. Прэзыдэнтам Рэспублікі“, ня лічыць магчымым даць гэтую адстаўку.

Цяпер ужо ня можа ні ў кога быць ніякага сумляваньня ў тым, што п. старшыня міністраў Грабскі ўзяў на сябе ўсю адказнасьць ня толькі за асобу пазбаўленага даверыя Сойму міністра, але і за ўсе тыя гвалты і зьдзекі адміністрацыі і паліцыі, якія былі раскрыты з Соймавай трыбуны, проці якіх у дыскусіі і ў галасаваньні 25-га чэрвеня востра і рашуча рэагаваў Сойм. Але, што яшчэ важней,—Грабскі бярэ на сябе поўную адказнасьць і за ўсё тое, што дзяржаўная паліцыя ў Польшчы будзе рабіць надалей, бо з таго, што прэм'ер з п. Прэзыдэнтам ня прынялі просьбы аб адстаўцы міністра, і ён і яго адміністрацыя і паліцыя зусім слушна і лягічна могуць вывясьці, што ўсё тое, што яны рабілі дагэтуль, яны могуць рабіць і надалей...

А гэта-ж значыць, што п. Грабскі і яго ўрад чуюць сябе зусім неадказнымі перад Соймам, а адміністрацыя і паліцыя можа пачувацца і зусім безадказнай наагул...

Здаецца, такіх „паўнамоцтваў“ Сойм габінэту міністраў і п. Прэзыдэнту Рэспублікі пакуль што яшчэ не даваў.

Ці згодзіцца з такім парадкам „сувэрэнны“ Польскі Сойм і ці здалее адстаяць сваю годнасьць і сваі правы па Канстытуцыі? Пажывем — пабачым...

П. Грабскі ня прыняў і адстаўкі галоўнага камэнданта дзяржаўнай паліцыі.

У зьвязку з прыняцьцем Соймам дэманстрацыйнай прапазыцыі лявіцы аб скасаваньні з бюджэту дзяржаўнай паліцыі 100 злотых дзеля выражэньня недаверыя да ўсяго міністэрства ўнутраных спраў, падаўся ў адстаўку галоўны камэндант дзярж. паліцыі. Але прэм'ер Грабскі адстаўкі ня прыняў.

„Wielka tradycja tolerancji polskiej“.

Як вядома, ў парыжскай газэце „Ere Nouvelle“ зьявілася нядаўна адозва з подпісамі відных францускіх прафэсароў, у якой зьмешчаны пратэст проціў зьдзекаў над палітычнымі вязьнямі ў Польшчы і г. д. Вось, польская прафэсура, каб не астацца ў даўгу, паслала ў Парыж калектыўную заяву—„пратэст проці пратэсту“, у каторым гаворыцца паміж іншым, што Польшча помніць уціск нядаўнай няволі свайго народу і ня ўціскае нікога, хацябы ў імя людзкасьці і вялікай **традыцыі польскай толеранцыі**.

Каб падобныя рэчы пісаў „Dziennik Wileński“ для сваіх набожных чытачоў,—нікога гэта ня дзівілаб; але, калі пішуць прафэсары, дык прыходзіцца застанавіцца: на якіх падставах гэтыя паны маюць адвагу казаць усяму сьвету, што колішняя Польшча давала волю грамадзянам інакш думаючым? Дый як гэта справа выглядае ў сьвятле гісторыі?

Каб адказаць на гэтыя пытаньні, трэба прыглядзіцца да некаторых фактаў і польскіх законаў, асабліва за часоў панаваньня трох апошніх каралёў.

Як у сучасны мамэнт Эўропу апанаваў нацыяналізм, так калісь вялося змаганьне на грунце рэлігійным.

Быў час, калі Польшча запраўды давала довады пашаны да інакш веручых. На жаль, час такі скончыўся, як толькі ў Польшчы запанавала каталіцкая рэакцыя, і калі езуіты захапілі ўплывы на жыцьцё гаспадарства.

Прыблізна з таго часу павісла над Польшчай, як грозная хмара, так званая **справа дысыдэнцкая**, каторая лягла чорнай плямай на страніцах польскай гісторыі часьці XVII і ўсяго XVIII сталецьця.

Ня гледзячы на тое, што, пачынаючы ад 1573 году, кожны пазьнейшы кароль прысягаў на Варшаўскую Канфэдэрацыю, даваўшую рэлігійную свабоду пратэстантам, мы бачым ужо ад 1658 г. нейкія агранічэньні: так, Ян Казімір не дапушчае пасла арыянца пацалаваць яго каралеўскую руку, дзякуючы чаму пасол быў прымушаны зрачыся свайго мандату. Сойм пры гэтым жа каралі вынес пастанову, вымагаючы ад арыянцаў, анабаптыстаў і квакроў перайсьці ў каталіцтва, ці іншую хрысьціянскую веру, або выехаць за межы Польшчы. Раней крыху, у 1632 годзе, забаронена часьцю будова пратэстанцкіх збораў і адпраўленьне набажэнства.

Нацыянальныя агранічэньні іноверцаў выпалі на панаваньне Аўгуста II і Аўгуста III Сасаў. На Сойме 1717 году зусім забаронена будаваць новыя зборы і загадана разбурыць тыя, якія збудаваны ў супярэчнасьці з канстытуцыяй. На Сойме ў Горадні ў 1718 годзе нейкі Анцута з Вільні дамагаўся адабраць права голасу віленскаму паслу некаталіку Пятроўскаму. Факт гэты разьмінаўся з правам і быў грозным прыкладам на будучыну. Найбольш, аднак, яркім доказам адсутнасьці спогаду некаталіком дае голасная справа ў Торуні. Цікава тое, што Торуньскі працэс відавочна скампрамітаваў Польшчу перад усей Эўропай, вызваў цэлы рад пратэстаў і ваенных пагроз ад суседзяў; аднак, палякі ня толькі ня спынялі зьдзекаў над іноверцамі, а, наадварот: новым гвалтам давалі праўную падставу. Фанатызм ад масаў пайшоў у вярхі і ўзмацоўваўся па меры таго, як Польшча слабела.

Торуньская Справа выглядае так: 15-га ліпня 1724 г. ў часе касьцельнай працэсіі вучні езуіцкай калегіі ў нахальны спосаб дамагаліся ад пратэстантаў выказаць ушанаваньне працэсіі. У сварцы пратэстанты захапілі з сабой вучня каталіка; каталікі гвалтам схапілі пратэстанта і павялі ў езуіцкую калегію.

У рэзультаце лютаране напалі на калегію. Вязьня звольнілі, абстаноўку зьнішчылі, а абразы і кніжкі каталіцкія спалілі. Ніхто жыцьця ня ўтраціў. Мястовая варта ў скандал не ўмяшалася, бо ў магістраце мелі перавагу пратэстанты, З прычыны гэтых выпадкаў пацягнулі пад канцлерскі суд віцэ-бурмістра Рознэра і іншых. Пастанаўленьнем суда засуджаны на сьмерць 9 пратэстантаў, іншым вызначана турма і розгі. Прыгавор быў сьпешна выпаўнены. Не памаглі ні просьбы езуітаў, ні інтэрвэнцыя Пятра Вялікага, ні нунцыя папскага Сантіні. Усе суседнія народы назвалі Польшчу найбольш фанатычным краем, хоць трэба прызнаць, што і ў другіх гаспадарствах дзеялася ня лепш. Рэзультатам працэсу быў трактат Расеі з Прусіяй, у каторым на першым пляне ставілася абарона дысыдэнтаў у Польшчы.

Усе з трывогай чакалі аружнага выступленьня страшнага суседа Пятра I; але сьмерць яго не дала зьдзейсьніць ягоныя пляны.

Трэба было-б думаць, што Польшча, напужаная і здыскрэдытаваная, апомніцца і завядзе перамены на лепшае адносна дысыдэнтаў; аднак мы бачым, што гэта Крывавая Лазьня (Thorner Blutbad) дадала йшчэ больш ахвоты душыць некаталікоў. Доўгі час пасьля Торуньскага працэсу паслы ў Сойме пачыналі прамовы, дзякуючы Любам'рскаму, што „ўратаваў гонар Маткі Боскай“. Гэта знача, што прылажыў руку да пакараньня сьмерцяй Торуньскіх мяшчан.

А. Білевіч.

(Канец будзе).

Ці міністар Гюбнэр павінен быў падацца у адстаўку?

„Кур. Польскі“ зрабіў анкету паміж лідэрамі партыяў аб тым, ці мін. унутр. спраў павінен быў выйсьці ў адстаўку пасьля галасаваньня ў Сойме 25 г. м., калі з бюджэту яго міністэрства было дэманстрацыйна скінута 100 злотых на паліцыю.

І вось, толькі п. Барліцкі (ППС) адказаў на гэтае пытаньне проста і ясна—па эўрапэйску. Але п.п. Тугутты ды Попелі пачалі круціць, што вотум недаверыя гэтым галасаваньнем выражаны не асобе міністра, але... асобе камэнданта дзяржаўнай паліцыі. Як быццам не міністар унутраных спраў адказывае перад Соймам за сваю паліцыю, але якісь ніжэйшы ўрадовец. Але-ж нават, калі п. будучы міністар п. Тугутт мае рацыю, дык чаму-ж п.п. Гюбнэр і Грабскі ня прынялі адстаўкі камэнданта дзярж. паліцыі, якому выразіў гэтак рэзка недаверые Сойм?..

Адстаўка віцэ-мін. Дуткевіча.

Як мы падавалі ў сваім часе, новазапрошаны віцэ-міністар унутраных спраў, п. Дуткевіч, які маніўся зрабіць радыкальную „чыстку“ ў складзе дзяржаўнай адміністрацыі і паліцыі, а перад усім на „Крэсах“, дый вырашыць паводле трактатаў справу абывательства ў Польшчы, на кнуўся на рашучы адпор усяго габінэту, а перад усім п. п. Гюбнэра і Грабскага. З гэтае прычыны амаль не на другі дзень пасьля свайго назначэньня ён падаўся ў адстаўку. Але дагэтуль адстаўка п. Дуткевіча неяк вісела ў паветры. Спрытны „палітык“, п. Грабскі не хацеў з гэтага адразу рабіць шум, бо якраз абодва гэтыя лёзунгі: „рэарганізацыя“ адміністрацыі і паліцыі і „пашырэньне права абывательства“ (перад сэсіяй Рады Лігі Народаў...) і былі голасна абвешчаны яго ўрадам. І вось толькі цяпер, калі час неяк згладзіў уражэньне адстаўкі п. Дуткевіча, яго адстаўка п. Грабскім прынята.

Што-ж сталася з лёзунгамі „санацыі“ адміністрацыі і паліцыі і пашырэньня абывательства, мы ўжо добра ведаем,—Можа трэба пачакаць яшчэ сэсіі Агульнага Сабраньня Лігі—ў верасьні?!

Пратэст Жыдоўскага Клюбу ў справе мясцовых моваў.

З прычыны прыняцьця Радай Міністраў праекту „дапушчэньня украінскай і беларускаў моваў у ўрадовых зносінах“ Жыдоўскае Кола ў Сойме зьвярнулася да ўраду з пратэстам проці недапушчэньня жыдоўскай мовы...

Перагрупіроўка ў украінскім клюбе.

Яшчэ два пасла выйшлі з Украінскага Клюбу і перайшлі ў Клюб Украінскай Сац. - Дэмакратычнай Партыі, лічучы першы для сябе лішне ўмяркаваным. Гэткім чынам першы клюб будзе мець 9 паслоў, другі—12.

Гарэлачная манаполія ў Польшчы.

Скарбовая камісія Сойму адкінула праект манаполіі, апрацаваны абшарнікамі Хомінскім (Вызваленьне) і Ярошынскім (хрысьц. нарадоўцы-абшарнікі), як бароначы інтарэсы толькі вялікіх вінакураў-абшарнікаў, і прыняла за падставу дыскусіі ўрадовы праект, як больш справядлівы...

Цікаўна, запраўды, што лідэр Вызваленьня, п. Хомінскі, больш бароніць кішані вінакураў-абшарнікаў, як служка прамыслоўцаў і абшарнікаў—урад п. Грабскага, якога гэтак моцна, але далікатна „крыў“ у дыскусіі над бюджэтам калега п. Хомінскага, п. Тугутт...

Вось якая мікстура гэтае Вызваленьне.

Новы літоўскі габінэт.

Новы літоўскі прэм'ер Тумэнас, лідэр хрысьціянскіх дэмакратаў, зьвярнуўся да б. міністра жыдоўскіх спраў, Розэнбаўма, прапануючы яму заняць ізноў тое самае становішча.

Справа савінкоўцаў у СССР.

Найвышэйшы Ваенны Суд вынес прыгавор у справе „савінкоўцаў“. Дзевяць падсудных, у тым ліку тры б. афіцэры і атаман разбойнае банды Кавалёв-Куверок, засуджаны на сьмерць. Чатыры засуджаны на 10 гадоў, шэсьць—на 5, восем—на 3; сем апраўданы.

Нябывалая гарачыня.

У Усходняй Украіне страшэнная гарачыня ня спыняецца. Тэмпэратура даходзе да 41° па Рэамюру. Пагражае катастрофа з ураджаем.

Работніцкі ўрад Паўдзённа-Афрыканскай Рэспублікі.

У выніку новых выбараў да парляманту Паўдзённае Афрыкі ўлада перайшла да партыі працы, якая мае большасьць 25 галасоў. Дагэтуль праз 14 гадоў, ад прызнаньня Англіяй аўтаноміі Паўдз. Афрыкі пасьля бурскай вайны за незалежнасьць апошняе, улада была ў руках ураду п. Смутса.

„Новы“ рэжым у акупаваным Рурскім раёне.

На акупаваных французамі і бэльгійцамі абшарах Руры зроблена многа вобыскаў у нямецкіх грамадзкіх установах і прыватных кватэрах. Вельмі многа арыштаваных. Захопленыя дакумэнты, як кажуць улады, паказуюць на падгатаўленьне паўстаньня.

Насяленьне Амэрык. Штатаў.

Паводле апошняй перапісі, у пачатку г. году, Амэрыка мела ўсяго 113 мільёнаў жыхараў. За адзін 1923 г. насяленьне павялічылася на 2 мільёны.

З газэт.

З падарожы на „Крэсы“.

„Kurjer Poranny“ апісывае ўражаньні з падарожы польскіх журналістаў на нашыя „Крэсы“. Вось апісаньне народнае школы ў Залесьсі—ведама, школы *польскай*:

> У гэтай чыстай і мілай мясьціне мы знайшлі *толькі 5 дзяцей* (?!), — усе праваслаўныя, але даволі сьмелыя, рэзалютныя, ня блага гаварыўшыя па польску....

Цікава, сколькі на гэтых пяцёра дзяцей назначана вучыцялёў і сколькі каштуе дзяржаўнаму скарбу дабіцца, каб гэтыя пяць беларускіх дзетак наламаць на польшчыну? Але аб гэтым журналісты ня кажуць нічога.

Затое кажуць многа аб падатках.

> Найпершая іх (тутэйшых сялян) бяда—гэта падаткі, пры гэтым—адзначаю выразна—не вышыня падаткаў, а іх разнароднасьць і незразумеласьць... Даўней—перад вайной—селянін тутэйшы плаціў чатыры разы ў год азначаную, вядомую яму суму ад дзесяціны,—цяпер плаціць 10 або 13 разоў, ніколі ня ведаючы, за што, сколькі, і ня маючы магчымасьці дапытацца, сколькі ад яго належыцца... Ніхто ня ведае, сколькі трэба плаціць, за што плаціць, калі плаціць, як запоўніць часта ідыятычныя рубрыкі заявы, а ўсе пытаньні, кіраваныя да падаткавых урадоўцаў, заўсёды сустракаюцца з стэрэатыпным адказам:
>
> — „To mnie nic nie obchodzi!“

І далей чытаем:

> Як з гэтае поўнае, абсалютнае несьвядомасьці людзей, сколькі, за што і калі павінен селянін плаціць, карыстаюць солтысы, на рукі каторых сяляне плацяць падаткі, — трудна сабе прадставіць. Дык лёгка зразумець, якую гэта выклікае ў сялян непрыязьнь да польскае дзяржавы і да ўсяго нашага (польскага) гаспадараньня.

О, мы гэта добра разумеем!...

Эндэкі ў трывозе.

„Gazeta Warszawska“ з прычыны заявы ген. Нсле аб нямецкай падгатоўцы да вайны піша:

> Заявы ген. Ноле павінны быць чытаны і разважаны ўсемі грамадзянамі Польшчы. Тутака йдзе не аб тэарэтычныя развaжаньні, але аб рэчы вельмі рэальныя... Калі супраць узрастаючай мілітарнай магутнасьці Нямеччыны Заходняя Эўропа будзе выстаўляць маральны ўплыў і пастановы Лігі Народаў, дык *гэткая палітыка скончыцца атакай Нямеччыны над Віслай*, а Польшча за ілюзіі заходня-эўрапэйскіх пацыфістаў заплоце жыцьцём сотняў тысяч, а мо' мільёнаў сваей моладзі, якая паляжа, бароначы незалежнасьць краю, бароначы Польшчу *ад новага падзелу*.

Гороскопы „Gaz. Warsz.“ вельмі характэрныя для сучасных настрояў польскага грамадзянства: веры ў заўтрашні дзень у яго не хватае; дык і ня дзіва, што лёзунгам штодзеннага жыцьця зьяўляецца лёзунг французскага караля: „пасьля нас—хоць патоп!“

ХРОНІКА.

Высьненьне фальшывай трывогі. „Krynica“ высьняе праўдзівую прычыну фальшывае трывогі, паднятае эндэцкімі газэтамі перад Сёмухай з прычыны быццам-то праектаванага літвінамі паходу літоўскіх багамольцаў у Кальварыю, каб... заўладаць Вільняй! Справа ў тым, што на Сёмуху ў Вільні адбыліся зьезды з усей Польшчы польскіх „сокалаў“, праўнікаў, Даўборчыкаў, газэтчыкаў. Вот-жа трэба было ім паказаць, што Віленшчына, гэта—чыста польскі край, што тут жывуць толькі самыя палякі. А каб польскі выгляд мела і Вільня і найпрыгажэйшая яе ваколіца Кальварыя, трэба было ня ўпусьціць сюды ані літвіноў, ані беларусаў, якія, паводле звычаю, на Сёмуху нязьлічанымі тоўпамі ідуць на малітву ў Вільню і ў Кальварыю. Літоўская і беларуская мова гэтых пельгрымаў ясна выказывала-б прыбыўшым здалёку палякам, што край наш запраўды насяляюць не палякі, а беларусы і ліцьвіны. А каб гэтых пабожных літоўскіх і беларускіх пельгрымаў не дапусьціць у гэты час у Вільню і Кальварыю, трэба было выдумаць трывогу.

Так зрабілі і мэты сваей дапялі. Палякі, падняўшы трывогу аб „небясьпецы“ на літоўскай граніцы, перапужалі спакойную нашу людасьць і значна ўстрымалі яе ад пабожных пелегрымак. Апрача таго польская ўлада не дазволіла ў гэты дзень адбыць зьезд літоўскім вучыцялём, не дазволіла так-жа літоўскаму грамадзянству з прычыны 20-летняй гадаўшчыны скасаваньня забароны літоўскага друку адбыць у гэты час адпаведны вечар, з адпаведнай лекцыяй.

Дык бачым цяпер, што „небясьпека“ для Віленшчыны з боку ліцьвіноў у часе Зялёных Сьвятаў была палякамі выдумана дзеля яснай нам цяпер мэты.

Не калечце мовы!

Істнаваньне штодзенных беларускіх газэт, патрэба на-сьпех знаходзіць беларускія словы дзеля перакладу мала ці зусім неўжываных у нашай мове выражэньняў і паняцьцяў з чужых моваў, хаця дапамагае разьвіцьцю нашае мовы, але аднача сна і шмат занячышчае яе. Тлумачыцца гэта як сьпешнасьцю работы, так і тым, што дзеля перакладаньня, прыкладам, тэлеграфных вестак ужываюцца другарадныя працаўнікі, мала падгатаваныя да такое працы. Да таго-ж, асабліва ў Усходняй Беларусі, бачым і такое зьявішча, што перакладчыкі, блага знаёмыя з польскай мовай, часта-густа прост жыўцом бяруць польскія словы, ня ведаючы, што яны польскія. На Захадзе-ж такім самым спосабам несьвядома ўводзяцца словы расейскія.

Вось-жа, каб ачысьціць нашу мову хаця-бы ад найбольш яркіх і рагатых барбарызмаў, мы будзем ад часу да часу даваць увагі аб такіх словах, заўважаных ці то ў друку, ці ў жывой гутарцы.

Становішча. У польскай і расейскай мовах істнуюць тры розныя паняцьці, якія, з лёгкай рукі менскіх журналістаў, перакладаюцца ў нас адным словам: *становішча.* Паняцьці гэтыя ёсьць: 1) stan—состояние—белар. *стан*; 2) położenie—положение—белар. *палажэньне*; 3) stanowisko—позицыя—белар. *становішча.* На груньце такога запраўды барбарскага перакладаньня адным словам трох розных памяцьцяў беларуская мова не ўзбагачываецца, а бяднее. І вось мы сустракаем такія абсурды: „*становішча* (—стан) пасеваў“, „геаграфічнае *становішча* (—палажэньне) Беларусі“ і г. д. А то бываюць і двузначнасьці, кшталтам гэткае: „становішча беларусаў у Польшчы“, паводле менскіх газэт, можна разумець, як *палажэньне* (положение, położenie) беларусаў у Польшчы, або як тое *становішча* (позиция, stanowisko), якое беларусы ў Польшчы займаюць адносна да нейкае справы.

„*Шэраг*“. Чыста польскае слова, для якога ў беларускай мове істнуе слова *рад* („родзіць тут гады ў рады“). „Ачысьціцелі“ беларускае мовы, баючыся слова „рад“ затым, што яно ўжываецца і ў расейскай мове, не знайшлі лепшага выхаду, як замяніць яго ўжо выключна польскім словам „шэраг“ (szereg), якое і з гукавога боку — страшэньне рагатае ў беларускай вымове.

„*Абсталяваньне*“, „*абсталявацца*“. У польскую мову перайшло з нямецкае мовы слова „bestellen“ (заказаць), якое палякі перарабілі ў „obstalować“. Нашы менскія журналісты, незнаёмыя, як відаць, ані з нямецкай, ані з польскай мовай, перасадзілі яго ў польскай перароб цы на беларускі грунт, даўшы яму зусім новае „сваё“ значэньне: „абсталяваньне“ мае азначаць „устройства“, „абстаноўка“; „абсталявацца“—„арганізавацца“, „ладзіцца“, „рыхтавацца“ (праўду кажучы, дык і „рыхтавацца“—слова нямецкае ад Richtung—кірунак).

„*Маецца*“. Гэтым словам часта перакладаюць на беларускую мову расейскае „имеется“. І зусім няправільна: бо па беларуску тут трэба сказаць — „ёсьць“, або „істнуе“, а „маецца“ азначае, што нехта *зьбіраецца* нешта зрабіць. Прыкладам: „ён маецца выехаць“, ці „я меўся прыйсьці да цябе, ды не пасьпеў“ і г. д.

Ант. Навіна.

(Працяг будзе).

Беларускія дэпутаты ў Стаўпецкім раёне. У дваццатых лічбах гэтага чэрвеня дэпутаты Рагуля і Аўсянік былі ў Стаўпецкім раёне, будучы выдэлегаваны туды Бел. Пас. Клюбам, які атрымаў масу скаргаў ад людасьці на № полк польскіх уланаў, разьмешчаных у тым раёне.

Дэпутаты сьцьвердзілі на мейсцы шмат-лічныя факты зьдзеку, біцьця і маюць ўнесьці ў Сойм сьпешнае запытаньне ў гэтай справе да Ураду.

У справе зьменшаньня лічбы праваслаўных парахфій. Да нас дайходзяць весткі, што ў Беластоцкім Ваяводзтве маюць быць пераведзены з аднэй парахфіі ў другую, а некаторыя і зусім маюць быць выселены з граніц Ваяводзтва, 36 праваслаўных сьвяшчэньнікаў. Гэта нібы выклікаецца пэўным плянам працы Міністэрства Рэлігій і Прасьветы, якое вядзець у гэтай справе перагаворы з праваслаўнымі архіерэямі.

Ад рэдакцыі. Справа гэтая высьвятляецца Бел. Пас. Клюбам, які клапоціцца аб ухіленьні гэтае „рэформы“.

У справе страхоўкі. Як нас інфармуюць з Беластоку, беларускі дэпутат Ярэміч зрабіў на гэтых днях інтэрвэнцыю да Ваяводы ў Беластоку ў справах непамерна высокой страхоўкі сялянскіх будынкаў і прадбачанага сялянамі прымусовага сьцягаваньня страхавых складак. Ваявода запэўніў, што да пасьля жніва ня будзе праводзіцца прымусовае сьцягаваньне страхавых складак і ня будуць зьбірацца пэні за спозьненую сплату складкі.

Апрача таго, як мы ўжо паведамлялі нашых падпісчыкаў раней, павінна быць усім вядома, што ў выпадках, калі будынкі былі ацэнены надта высака, то гаспадары цэлай вёскі маюць права дамагацца паўторнай ацэнкі сваіх будынкаў—і гэта будзе зроблена. Паўторная ацэнка будзе адбывацца пры участві таксатараў і прадстаўнікоў паважаных у гміне ці ў вёсцы асобаў, прычым будзе мець вялікае значэньне заява солтыса і уласьніка будынкаў, а роўна даныя з ранейшых перадваенных страхавых дакумэнтаў.

У кожным разе страхавая складка не павінна перавышаць перадваенных складак („Przewodnik Ubezpieczeniowy“), і выносіць ня больш 6—10 злотых у год.

Адгалоскі зьезду паўнамоцнікаў Віленскага Саюзу Каапэратываў. Гэты зьезд завяршыў старую і

доўгую барацьбу, якую вялі палякі з беларускім характарам Саюзу. Беларускі-ж характар яго вынікаў з таго, што аб'яднаныя ў ім каапэратывы гуртуюць пераважна беларускае сялянства. Вось-жа ў гэтай барацьбе палякі паступова, крок за крокам, „выжывалі“ працаваўшых у Саюзе беларускіх інтэлігентаў, ня стыдаючыся нават самых брудных і ілжывых даносаў на іх урадовай уладзе. Урэшце, дзякуючы наіўнасьці астаўшыхся яшчэ ў Управе Саюзу недабіткаў беларусаў, адбылося злучэньне Саюзу з чыста польскім каапэратыўным саюзам. Гэта ўзмацавала ўплывы палякоў і ў канец аслабіла пазыцыю тых беларусаў, якія верылі, што палякам ідзе запраўды аб каапэрацыю, а не аб апалячываньне праз каапэрацыю нашага сялянства.

Дзякуючы спрытнай падрыхтоўцы Зьезду палякамі і бязьдзейнасьці беларускіх угадоўцаў, на Зьезд прыехала вельмі мала паўнамоцнікаў ад вясковых беларускіх каапэратываў. І вынікі зьезду аказаліся вельмі сумнымі. Новая Ўправа, выбраная на зьезьдзе, — чыста польская: Букраба, Турскі, Турчыновіч. Хаця беларусы, маючы перавагу, заўсёды ўвадзілі ў Управу і прадстаўнікоў ад польскіх каапэратываў, — палякі, узяўшы прыпадкова верх, ня пусьцілі туды ніводнага беларуса,—нарушыўшы зробленую раней умову і закідаўшы чарнякамі навет і таго беларускага кандыдата, які так шчыра працаваў над „еднасьцяй“ з палякамі і заўсёды выступаў процi „беларускага нацыяналізму“.

Ужо і перад Зьездам тэхнічныя працаўнікі Саюзу—беларусы сыстэматычна заціраліся Ўправай, дзе пераважалі палякі. Цяпер, захапіўшы Управу непадзельна ў свае рукі, палякі, бязумоўна, будуць да канца „выкурываць беларускі дух“.

Толькі пасьля вынікаў галасаваньня складу новае Управы схамянуліся беларусы і выступілі процi польскіх захватчыкаў Управы. Знайшлася паважная група вяскоўцаў, якія адмовіліся выбіраць Раду Саюзу і зажадалі, каб Зьезд быў адложаны на восень. З прычыны таго, што дамаганьне гэтае падпісала прадугледжаная Статутам лічба паўнамоцнікаў, Прэзыдыум Зьезду не магло супрацівіцца, і новы Зьезд вызначылі на лістапад. Ці чыста польская Управа скліча яго запраўды, гэта ўжо другое пытаньне.

Барацьба з беларускай кніжкай. Неяк у канцы лютага г. г. з Менску прыйшоў легальнай дарогай транспорт беларускіх кніжак, выпісаных Беларускай Кнігарняй праз варшаўскае прадстаўніцтва „Внешторгу“. Вось-жа прэсавы аддзел Камісарыяту Ураду ў Вільні ў цэлым радзе чыста літэратурных твораў, як: Якуба Коласа паэма „Новая Зямля“, яго-ж зборнік вершаў „Водгульле“, Янкі Купалы зборнік вершаў „Спадчына“, Зьмітрака Бядулі апавяданьні „На зачарованых гонях“, Цішкі Гартнага „Песьні працы і змаганьня“, ды ў хрэстаматыі „Роднае Слова“ зьнюхаў „крамолу“, хаця большасьць зьмешчаных тамака твораў друкавалася ў „Нашай Ніве“ і другіх беларускіх часопісях яшчэ за царскіх часоў. Кніжкі гэныя заарыштаваны Камісарам Ураду. На пытаньне кнігарні, калі-ж Камісарыят выясьніць, ці кніжкі запраўды „крамольныя“, колькі тыдняў таму назад было адказана: „Прыдзеце даведацца йшчэ цераз паўгоду!“

Літэратурныя навіны. Адзін з найвыдатнейшых прадстаўнікоў нашых „маладых“ парнасьнікаў, Уладзімер Жылка, які апошнімі часамі крэпка хварэў, папраўіўшыся, прыгатаваў да друку зборнік сваіх вершаў пад загалоўкам „На ростан.“. Зборнік складаецца з гэткіх аддзелаў: І. Бацькаўшчына. ІІ. З палеткаў і гоняў. III. Спатканьні з Эросам. IV. Думы й настроі.

Спадзяемся, што вершы аўтара „Уяўленьня“ хутка будуць надрукаваны і дадуць магчымасьць бліжэй пазнаёміцца з сучаснымі настроямі нашае паэтыцкае моладзі.

Весткі з вёскі.

Гаротнае жыцьцё.

Няма беларускіх школ. Адбіраюць беларускія газэты.

(Горадзеншчына).

Нашыя вёскі галадуюць, як матэрыяльна, так і духова. Галадуюць матэрыяльна, бо старонка нашая зьнішчана вайной і абабрана рознымі акупантамі; цяпер ад польскае ўлады ня толькі не атрымліваем ані якае дапамогі, але змушаны плаціць яшчэ ненасільныя падаткі.

Што школ у роднай мове мы ня маемо, дык гэта ўжо, мусіць, кожнаму вядома. Гэтая балючая справа неяк ані ня рушыцца з мейсца. Тыя спробы, якія рабілі мы, каб арганізаваць школу ў роднай мове, канчаліся адмоўным адказам паноў школьных інспэктароў, „шырыцеляў прасьветы“ на нашай зямельцы. І дзеці нашыя гадуюцца у цемры, бо беларускіх школ ня можна нам мець ня толькі урадовых,—хоць Ураду мы і плацім падаткі,—але і прыватных.

Суседнія вёскі нават ня могуць выпісываць беларускіх газэт, бо паліцыя пагражае вобыскамі і арыштамі. Вось прыклад самаволі паліцыі: грам. Салавей Мікіпар з вёскі Парбагонікі і грам. Макулік Юрка з вёскі Алекшычы Мала-Бераставіцкае гміны выпісалі сабе беларускую газэту, якая легальна выходзіць у Вільні, каб магчы з газэты у матчынай мове даведвацца, што робіцца на сьвеце, і заспакоіць свой духовы голад,—і што-ж? Атрымліваюць газэту не яны, але камэндант паліцыі ў М.-Бераставіцы. Мала таго, ён забараніў ня толькі чытаць газэту, але і выпісываць яе, пагражаючы арыштам. Ці-ж гэта не самаволя? Ці-ж гэта ня крыўда для вашага чалавека? І дзе шукаць тым людзям праўды і абароны? Зьвяртаемся з запытаньнем да паважанае нашае газэты „Сын Беларуса“—ці ёсьць такі закон, які забараняе нам, вясковым людзям у Горадзеншчыне, чытаць газэту у роднай мове? Ці паліцыя мае права на падобныя паступкі? Просімо высьветліць нашую крыўду-жаль.

Селянін.

Ад рэдакцыі. Зусім ясна, што паліцыя ня мае жаднага права забараняць падпісывацца на беларускую газэту, чытаць яе і пашыраць. Паказаныя ў карэспандэнцыі факты ёсьць яўная самаволя з боку камэнданта паліцыі, і ён павінен быць пакараны. У гэтай справе рэдакцыя зьвярнулася да Белар. Пас. Клюбу ў Варшаве, але радзім з свайго боку пакрыўджаным зьвярнуцца таксама туды, указаўшы падробныя факты,—калі гэта было, прозьвішча і імя камэнданта, прозьвішчы і адрэсы пакрыўджаных. Падобныя факты надужыцьцяў з боку паліцыі і гмінных войтаў практыкаваліся і ў другіх мяйсцох, але пры пэўнай арганізаванасьці гэтае ўдалося спыніць. Трэба толькі, каб падобныя факты выносіліся на сьвет, і тады агульнымі высілкамі будзем старацца, каб самавольнікі і ворагі беларускага слова былі раней ці пазьней належным спосабам пакараны.

Усіх падпішчыкаў, якія не атрымліваюць нашае газэты з прычыны злой волі войта, пошты ці паліцыі, просім нас паведамляць, спраўдзіўшы дакладна факты надужыцьцяў з боку мяйсцовай улады.

Наша „бясьпечнасьць“.

(з м. Даўгінава).

Нашае мястэчка заўсёды жыло ціхім і спакойным жыцьцём, і нятое, што забойствы, а і простыя кражы былі тут рэдкім зьявішчам.

Цяпер—ня тое. І мы ня толькі ня пэўны сваей маемасьці, а і свайго жыцьця.

Гэтак, за апошнія два гады ў нас было дзесяць прыпадкаў гвалтоўнае сьмерці: два самагубствы і восем забойств. Апошнія пераважна бязкарна праходзяць: хаця паліцыі і многа, вінавайцы заўсёды ня выкрыты...

Да таго-ж ў нас бываюць і такія здарэньні: у часе урачыстасьці на польскае сьвята 3 мая ўсё мястэчка з вялікім зьдзіўленьнем і абурэньнем глядзела на тое, як чалавек, абвінавачаны ў душагубстві і выпушчаны з вастрогу пад залог, „камандаваў“ патрыятычным паходам...

Пятручонэк

Паліцыя б'ець.

(**Жодзішкі**, Сьвянцянскага пав.).

Да нас прыяжджаў са Сьвянцян нейкі паліцэйскі чыноўнік, казалі, што на рэвізію, і вось, люты „рэвізор“, едзьдзячы па павеці, б'ець людзей. Гэта я кажу ўсім сьмела і на ўвесь сьвет, што той чыноўнік б'еціа, бо я сам адчуў яго руку на сваім твары.

Маю ўжо 71 год і ніхто мяне па твары не ўдарыў, а то паліцэйскі чыноўнік не ўшанаваў мае старасьці і ўдарыў. Можа хто спытаецца, за што? За тое, што конь не хацеў стаяць, калі той пан садзіўся на воз. Вот і ўся прычына. Сьведкамі гэтага факту былі: мая дачка Амілія і мой зяць Ян Дудзінскі.

Дык вот, як пастулаюць тыя, каторыя прыяжджаюць да нас, каб нібы-то навадзіць „парадак“. Добры прыклад яны даюць нашым паліцыянтам. Калі рэвізоры гэтак робяць, то што гаварыць аб простых паліцыянтах. Для тых цяпер навука простая: бі, сколькі хочаш, бо і пан рэвізор біў.

Той рэвізор завецца: Павэл Сташкув, аспірант повяту Сьвеньцяньскего. Усё вышэйсказанае мела мейсца ў Жодзішках 30-га траўня а 3 гадзіне раніцы, калі пан рэвізор ад'яжджаў на вагзал у Смургоні.

Францішак Янкоўскі.

(„Крупіса“).

З УСХОДНЯЕ БЕЛАРУСІ.

Прафэсыянальна-тэхнічная адукацыя.

У цяперашні час у г. Віцебску і павеце істнуе 16 прафэсыянальна-тэхнічных школ, у якіх навучаецца 1549 падросткаў. Пераважны склад вучняў—камсамольцы (55 проц.).

У г. Магілёве і павеце—12 прафтэхнічных школ. З іх тры павышанага тыпу: Пэдагагічны, Індустрыяльны, Мэдыцынскі тэхнікумы. Рэшта: школа мэталістаў, будаўнікоў (з аддзяленьнямі каменна-пячным і сталярным), кажэвенная школа і школа кравецтва. Далей ёсьць школы ў Чаўсах, Быхаве, Цяцерыне, Грэбеньне і Таўпечыцах.

Тэхнікумы знаходзяцца на ўтрыманьні Наркамасьветы Беларусі, а ўсе іншыя прафшколы на мясцовым бюджэце.

Усяго вучняў у тэхнікумах 673 чал., у прафшколах 523.

Аддзелы Бел. Дзярж. Музэю.

У Віцебску і Магілёве адчыняюцца аддзелы Беларускага Дзяржаўн. Музэю.

У зьвязку з гэтым у Віцебску будуць злучаны ў адзін 3 музэі: царкоўна-архэолёгічны, быўш. Брадоўскага і Федаровіча.

Музэй Брадоўскага перад вайной знаходзіўся ў Вільні, але ўласьнік яго вывез з пачаткам нямецкага наступленьня.

Новая форма Чырвонай арміі.

На днях скончылася нарада, склíканая галоўнаю вайскова-гаспадарчаю ўправаю. Нарада ўстанавіла новую форму для Чырвонай арміі.

Шынель будзе па ўзору 1911 году з некаторым паляпшэньнем кройкі. Пятліцы на каўняры сучасныя. Каўнер і абшлагі іншага колеру, чым шынель. Для каманднага складу такі-ж шынель, толькі ў два рады гузікі.

Заместа суконнай рубашкі — рубашка-фрэнч з нагруднымі кішэнямі, ззаду зборкі з сьцягаючым унутраным шнурком.

Заместа шараваp (галіфэ), як суконных, так і летніх, — паўшаравары, падобныя да так званых „уланак“.

Зімовы шлем застаецца. Летні замяняецца шапкаю, падобнаю да ангельскае.

Нарукаўныя і нагрудныя клапаны адкідаюцца.

Дзеля распазнаньня відаў войск праэктуецца ўстанавіць гэткія колеры: для пяхоты—малінавы, для коньніцы — сіні, для тэхнічных войск — чорны і для адміністрацыйна-гаспадарчага складу—цёмна-зялёны.

Беларусы у Латвіі.

Звальненьне арыштаваных.

Як нас паведамляюць, арыштаваныя ў Дзьвінску беларускія дзеячы, вучыцялі дзьвінскае беларускае гімназіі (урадавае): Ів. Краскоўскі, Андрэй Якубецкі, Паўліна Мядзёлка і Корті,—звольнены пасьля першага дапросу пад невялікі залог.

Ня звольнены дагэтуль толькі грам. К. Езавітаў, былы дырэктар Люцынскай беларускай гімназіі.

Арышты выклікалі вялікае абурэньне сярод лепшае часткі латышскага грамадзянства. Найбольш папулярная пастуновая латышская газэта „Jaunakas Zinas“ у № 135 з 18 чэрвеня надрукавала абшырную стацьцю пад загалоўкам: „Беларускі нацыяналізм і балтыцкая палітыка“, у якой паміж іншым чытаем:

„Найбліжэй да нас стаяць беларусы. У самай Латвіі іх налічаецца да 70.000 душ. Даўнейшыя латвійскія ўрады далі беларусам тыя самыя правы меншасьцяў, як і другім, жывучым у нашай дзяржаве, галінам і вялікшых народаў. Дапусьцім, што гэта ўсё мо' было трохі тэорэтычным, але добра абдуманым плянам нацыянальна-культурнае працы сярод нашых беларусаў. Гэтым трэба было разбудзіць нацыянальную думку адсталых беларусаў і зьвязаць іх з Латвіяй, як з месцам, дзе вярхі народу атрымалі свабоду для першых сваіх пабуджэньняў. І *гэта была палітыка, якая у аснове сваей розьнілася ад бязміласэрных спосабаў дзейнасьці Польшчы ў Віленшчыне і наагул на яе ўсходніх акраінах.* Польская недальнавіднасьць адбілася і на палітыцы Масквы ў Беларусі: чым больш палякі ўціскалі беларусаў, тым больш давалі ім бальшавікі. У гэтай арыгінальнай канкурэнцыі беларусы пачалі атрымліваць назад свае нацыянальныя правы ўжо пад штандарам камунізму і апынуліся ў прыязнай еднасьці з Масквой. У нас, здавалася, ўсё йшло гладка, па нармальнай дарозе. Дзьвінскія беларускія школы былі нават у Рызе і выступалі з спэктаклем у нацыянальным тэатры. Вучні з захапленьнем пялі Латвійскі нацыянальны гымн. Здавалася, што гэта робіцца для нас тэй меншасьцяй, якая мо' адна толькі ад усяго сэрца жадае Латвіі дабра.

„Можна прадставіць, як былі ашаломлены прыяцелі чыстага нацыяналізму беларусаў, калі ў іх школах пачаліся беспардонныя арышты вучыцялёў у Дзьвінску і другіх мостах Латгаліі. У прэсе пачалі паяўляцца весткі аб цяжкіх процідзяржаўных праступленьнях, учыненых быццам-то арыштаванымі асобамі, і абшырныя інфармацыі аб палітычным руху беларусаў. Адзначалася, што ёсьць беларусы-манархісты, беларусы-камуністы, фэдэралісты і незалежнікі. Такім чынам выходзіла тады, што пад прыкрыцьцем беларускага нацыяналізму таіліся адначасна і расейскія манархісты, і камуністы, і абаронцы незалежнае Беларусі. Пры гэтым імкненьнем усіх было быццам-то адарваньне нашае Латгаліі да Беларусі. Невядома, наскольки абаснаваны ўсе гэтыя, папаўшыя ў прэсу, няпоўныя паказаньні, але дзіўным выдавалася для аднае стараны і гэтая разнароднасьць, і гэтая поўная ўзаемная выключальнасьць беларускіх палітычных кірункаў. Ня менш зварачае на сябе ўвагу і той факт, што *арышты беларусаў пачаліся якраз у той час, калі і ў Польшчы іх уціскаюць усемі сіламі*“.

Ці ня ў гэтым і разгадка прычыны арыштаў нашых дзеячоў у Латвіі?....

Наша пошта.

1) **Гулю** у Латвіі. Просьба ваша ў справе псэўдаміму споўнена.

2) **Г. Сьвінчуку.** Падпіску на ліпень, 3,600,000 атрымалі.

3) **Гр. Зэрбэ.** Грошы 5 зл. атрымалі. Газэту будзем высылаць, пачынаючы з назначанага часу.

Просімо ўсіх нашых паважаных грамадзян падпішчыкаў. якія неакуратна атрымліваюць газэту, рабіць спачатку спраўкі на мясцовай пошці, а тады з гатовымі ад яе адказамі зварачвацца да нас.

Адміністрацыя.

Рэдактар-Выдавец **М. Шыла.**

Друкарня **Левін і Сын,** Вільня, Нямецкая 22.